

Wstęp

Wskutek przystąpienia Polski do Unii Europejskiej wielu Polaków zaczęło pracować i mieszkać w innych krajach UE oraz stawać się ich pełnoprawnymi obywatelami. W wyniku tego coraz bardziej powszechne staje się tłumaczenie tekstów prawnych i prawniczych, stanowiących nie tylko niezbędny element efektywnej międzynarodowej współpracy gospodarczej, ale również element regulowania kwestii związanych z prawami i obowiązkami obywatela jako osoby posiadającej zdolność do czynności prawnych, w tym do zawierania małżeństwa, przysposobienia i dziedziczenia.

Tłumacze zajmujący się tłumaczeniem tekstów prawnych i prawniczych stoją przed szczególnym wyzwaniem, jakie stanowi przekład tekstów pochodzących z jednego systemu prawnego na język kraju o innym systemie prawa. W celu prawidłowego zrozumienia danego tekstu źródłowego i jego właściwego przekładu niezbędna jest nie tylko biegła znajomość języków i teorii przekładu, lecz także wiedza dotycząca instytucji prawnych występujących w różnych systemach prawa. Tłumacze zajmujący się przekładem z języka polskiego na język angielski oraz z języka angielskiego na język polski muszą posiadać niezbędną wiedzę z zakresu systemów prawnych należących do różnych rodzin prawa, ponieważ system prawa polskiego należy do rodziny prawa stanowionego, a system prawa Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (Zjednoczonego Królestwa) – prawa precedensowego (dla uproszczenia system prawa Zjednoczonego Królestwa nazywam systemem prawa brytyjskiego). W związku z tym jest więcej różnic pomiędzy instytucjami prawnymi systemów prawa polskiego i brytyjskiego niż tych pomiędzy instytucjami prawa systemów należących do tej samej rodziny prawa. Różnice między systemami prawnymi dotyczące ich swoistych rozwiązań i instytucji prawnych powodują trudności przede wszystkim w tłumaczeniu terminów określających instytucje prawne charakterystyczne dla danego systemu prawa. Odmienności systemów prawnych powodują, że zakresy znaczeniowe terminów oznaczających instytucje prawne w jednym systemie prawnym tylko częściowo pokrywają się z zakresami znaczeniowymi terminów oznaczających instytucje charakterystyczne dla innego systemu prawnego, ponieważ rzadko udaje się znaleźć w systemie prawa języka docelowego instytucję tożsamą z instytucją systemu prawa języka źródłowego. Czasami termin prawa języka źródłowego nazywa instytucję prawa

nie występującą w systemie prawa języka docelowego (termin bezekwiwalentowy w rozumieniu Kierzkowskiej 2007: 113). W przypadku gdy tłumacz ma do czynienia z opisaną sytuacją, stosuje różne techniki przekładowe by uzyskać ekwiwalent.

Głównym celem niniejszej pracy jest zweryfikowanie tezy, zgodnie z którą klasyfikacje technik tłumaczeniowych przedstawione w literaturze nie odzwierciedlają wszystkich technik stosowanych w praktyce podczas tłumaczenia pojęć nieprzystających występujących w tekstach prawnych i prawniczych. W pracy przyjęto rozumienie konceptualnej nieprzystawalności terminologii według Šarčević (1997: 232). Pochodnym celem pracy jest zaprezentowanie klasyfikacji technik stosowanych w tłumaczeniu nieprzystających terminów prawnych, co jest możliwe tylko po uprzednim opracowaniu ujednocionej klasyfikacji najbardziej uznanych w literaturze technik przekładowych. Ponadto należy zbadać korzyści i zagrożenia wynikające ze stosowania danej techniki przekładowej.

Przedmiotem zainteresowania pracy zatytułowanej „Terminy nieprzystające polskiego i brytyjskiego prawa rodzinnego i spadkowego” będą techniki przekładowe stosowane w tłumaczeniu (z języka polskiego na język angielski) pojęć nieprzystających, ponieważ nieprzystawalność pojęć wiąże się ściśle ze zjawiskiem ekwiwalencji przekładowej. Korpusem badawczym są pojęcia występujące w polskim Kodeksie cywilnym, w księdze „Spadki” i polskim Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, oraz ich ekwiwalenty zastosowane w opublikowanych tłumaczeniach Kodeksu cywilnego na język angielski, a w przypadku terminów prawa rodzinnego – w opublikowanym tłumaczeniu kodeksu oraz specjalistycznych słownikach polsko-angielskich. Systemem prawnym języka źródłowego jest polski system prawny, a systemem prawnym języka docelowego – brytyjski system prawny.

W niniejszej pracy przyjmuje się następującą definicję pojęcia „tekst”: „tekst stanowi rodzaj makrostruktury, której istotę określają takie właściwości uniwersalne jak: spójność (przynależność wszystkich jednostek tekstu do wspólnej sieci powiązań semantycznych i syntaktycznych), podzielność (obecność w tekście tematycznie spójnych fragmentów różnego typu), całościowość (obecność w składzie tekstu znaków początku i końca)” (Lukszyn 2003: 9). Pojęcie tekst prawny w niniejszej pracy, oznacza tekst aktu normatywnego (Gizbert-Studnicki 1986: 34), a test prawniczy definiuje się tu jako tekst wyrażony w języku prawniczym, określonym przez Wróblewskiego jako: „język, którym posługują się prawnicy” (Wróblewski 1948: 136). Pojęcia nieprzystające, które zostaną poddane analizie, w przeważającej większości pochodzą z tekstu prawnego (tekstu Kodeksu cywilnego oraz Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego), jednakże w pracy zostaną omówione również ich synonimy występujące w tekstach prawniczych (tekstach doktryny polskiego prawa cywilnego).

Praca zatytułowana „Polskie i angielskie terminy nieprzystające – prawo rodzinne i spadkowe” składa się z części teoretycznej oraz badawczej. Część teoretyczną stanowią dwa pierwsze rozdziały, część badawczą – rozdział trzeci, czwarty, piąty i szósty.

W pierwszej części rozdziału pierwszego (zatytułowanego „Główne teorie ekwiwalencji w przekładzie”) zostaną przedstawione koncepcje ekwiwalencji uporządkowane według trzech zagadnień. Na początku zostaną omówione poglądy Nidy, House i Kolle-

ra, którzy rozważają problem, czy w procesie przekładu należy „być bliżej” nadawcy czy odbiorcy tekstu. Następnie zostaną przedstawione koncepcje ekwiwalencji przekładowej jako zjawiska stopniowalnego (tu zostaną zaprezentowane koncepcje m.in. takich badaczy jak Komissarow czy Kade). Trzecim zagadnieniem, które zostanie omówione jest poziom, na którym ekwiwalencja przekładowa ma zostać osiągnięta (po jednej stronie kontinuum mówi się o ekwiwalencji na poziomie wyrazu, po drugiej zaś – na poziomie tekstu). W zakresie tego zagadnienia zostaną przywołane m.in. teorie Krzeszowskiego, Tabakowskiej, Reiss i Vermeera. Należy dodać, że w literaturze dotyczącej ekwiwalencji przekładowej występują również koncepcje, w których pojęcie ekwiwalencji przekładowej zostaje odrzucone. Wspomnianą postawę reprezentują m.in. Snell-Hornby, Holz-Mänttari czy Pym.

W drugiej części rozdziału pierwszego zostaną omówione klasyfikacje technik tłumaczeniowych (m.in. Vinaya i Darbelnet, Newmarka oraz Chestermana) stosowane podczas przekładu pojęć nieprzystających, których kulturowa specyficzność rodzi problemy tłumaczeniowe. Terminy, które w części badawczej pracy zostaną poddane analizie świadczą o nieprzystawalności wielu instytucji polskiego i brytyjskiego prawa spadkowego. Na końcu rozdziału przedstawiona zostanie ujednolicona klasyfikacja technik przekładowych.

W rozdziale drugim zostaną zaprezentowane definicje pojęcia *język specjalistyczny* oraz kategoryzacja języków specjalistycznych S. Gruczy. Ponadto przybliżone zostaną definicje pojęcia *język prawa* i jego kategoryzacje oraz główne cechy anglojęzycznego dyskursu prawnego.

W części badawczej (rozdziale trzecim, czwartym, piątym i szóstym) zostaną poddane analizie porównawczej terminy nieprzystające prawa polskiego i brytyjskiego. Pierwszym etapem badania danego pojęcia nieprzystającego będzie przedstawienie jego użycia w tekście polskiej ustawy oraz zaprezentowanie jego angielskich ekwiwalentów użytych w angielskich tłumaczeniach ustawy. Następnie, w celu oceny trafności zastosowanych w tłumaczeniach ekwiwalentów zostaną krótko omówione cechy instytucji prawnych (polskich i brytyjskich), które kryją się za pojęciami nieprzystającymi. Ponadto, przy omawianiu danego terminu, w większości przypadków, zostanie zaproponowany ekwiwalent funkcjonalny o najwyższym stopniu przystawalności. W przypadku gdy badany termin okaże się bezekwiwalentowy (w rozumieniu Kierzkowskiej 2007: 113), zostanie przedstawiona propozycja zastosowania innego ekwiwalentu. Dodatkowo w celu dokonania oceny trafności ekwiwalentów zastosowanych w tłumaczeniach sprawdzone zostanie ich występowanie lub brak ich występowania w tekstach paralelnych. W przypadku zaproponowania nowego ekwiwalentu zbadane zostanie również jego występowanie w tekstach paralelnych. Po omówieniu każdego terminu polskiego i jego ekwiwalentów przedstawione zostaną techniki zastosowane w tworzeniu wspomnianych ekwiwalentów. Omówienia jednego terminu lub powiązanej tematycznie grupy terminów zilustrowano ćwiczeniami występującymi na końcu każdego podrozdziału.

W części końcowej pracy zostanie przedstawiona klasyfikacja technik stosowanych w tłumaczeniu nieprzystających terminów prawnych. Następnie omówione będą korzyści i zagrożenia wynikające z użycia każdej z wymienionych technik. Ostatni element pracy

stanowi lista zaproponowanych ekwiwalentów funkcjonalnych (oraz wyrażen i zwrotów, których elementami są proponowane ekwiwalenty funkcjonalne), które nie pojawiają się w opublikowanych tłumaczeniach.

maj 2018 r.

Anna Kizińska